

МІЖНАРОДНА ДОСЛІДНИЦЬКА РАДА: ДОСВІД ПОШУКУ НАДНАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**INTERNATIONAL RESEARCH COUNCIL: EXPERIENCE IN FINDING A SUPRANATIONAL LEGAL MODEL OF SCIENTIFIC COOPERATION**

Тицька Я.О., к.ю.н.,

доцент кафедри державно-правових дисциплін факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

У цій науковій роботі її авторкою проведено аналіз питань виникнення, динаміки та еволюції моделі наднаціональної наукової співпраці та відповідного міжнародно-правової регламентації науки на прикладі створення, розвитку та занепаду Міжнародної дослідницької ради.

У роботі наголошується, що, попри сам безспірний факт організації людством наукової роботи із стародавніх часів, саме системна формалізація категорії науки стала максимально рельєфною у Новітні часи, та поступове сприйняття феномену наукової співпраці спонукало тогочасні країни здійснювати пошук ефективних форм її міжнародної реалізації, що поступово призвело до створення відповідних універсальних організаційних моделей.

У статті відзначено, що за таких умов поступова інституціоналізація питань наукового пошуку та наукового співробітництва, яка відбувалася до формування нинішньої моделі міжнародного права, мала вкрай фрагментарний характер.

Дослідження такої інституціоналізації у вимірі наднаціональних структур досі перебувало поза межами уваги як міжнародного права, так й історії права, та відповідні питання у власних працях згадували лише окремі історики науки, які у першу досліджували еволюцію відповідних академічних структур.

Предметом статті визначено інституційно-правовий вимір формування міжнародного контексту наукової співпраці, а її метою детермінація процесу виникнення, розвитку та припинення діяльності Міжнародної дослідницької ради у вимірі міжнародної взаємодії та у контексті подальшого становлення міжнародно-правової реальності. У статті доведено, що формування Міжнародної дослідницької ради було викликане наслідками Першої світової війни, які відобразилися у кризі поглядів на універсальність та інтернаціональність наукового пошуку та на роль національних академії наук як основних представників власних країн у міжнародній науковій співпраці.

При цьому створення Міжнародної дослідницької ради мало на першому етапі практичною метою усунення від універсальної наукової співпраці науковців та наукових установ від країн, що програли Першу світову війну, та водночас формалізацію участі урядів у організації наднаціональної наукової діяльності; фіаско обох завдань та очевидна бюрократизація й неефективність ради призвели до поступової втрати нею рис суб'єкта міжнародного права.

Ключові слова: Міжнародна дослідницька рада, академії наук, історія науки, міжнародне право, наукові дослідження, наукова співпраця.

In this scientific work, the author analyzes the issues of the emergence, dynamics and evolution of the model of supranational scientific cooperation and the corresponding international legal regulation of science using the example of the creation, development and decline of the International Research Council.

The work emphasizes that, despite the indisputable fact of the organization of scientific work by mankind since ancient times, it was the systematic formalization of the category of science that became most prominent in modern times, and the gradual perception of the phenomenon of scientific cooperation prompted the countries of that time to search for effective forms of its international implementation, which gradually led to the creation of appropriate universal organizational models.

The article notes that under such conditions, the gradual institutionalization of issues of scientific research and scientific cooperation, which took place before the formation of the current model of international law, was extremely fragmentary.

The study of such institutionalization in the dimension of supranational structures has so far been outside the scope of attention of both international law and the history of law, and relevant issues have been mentioned in their own works only by individual historians of science, who first studied the evolution of the relevant academic structures.

The subject of the article is the institutional and legal dimension of the formation of the international context of scientific cooperation, and its purpose is to determine the process of the emergence, development and termination of the activities of the International Research Council in the dimension of international interaction and in the context of the further formation of international legal reality.

The article proves that the formation of the International Research Council was caused by the consequences of the First World War, which were reflected in the crisis of views on the universality and internationality of scientific research and on the role of national academies of sciences as the main representatives of the owner countries in international scientific cooperation.

At the same time, the creation of the International Research Council had at the first stage the practical goal of removing scientists and scientific institutions from the countries that lost the First World War from universal scientific cooperation, and at the same time formalizing the participation of governments in the organization of supranational scientific activity; the fiasco of both tasks and the obvious bureaucratization and inefficiency of the council led to its gradual loss of the features of a subject of international law.

Key words: International Research Council, academies of sciences, history of science, international law, scientific research, scientific cooperation.

Вступ. Аналіз сприйняття категорій міжнародного наукового співробітництва має спиратися на певні визначені критерії, окресленню яких сприятиме визначення елементів становлення та розвитку міжнародно-правового відображення науки на прикладі виникнення, еволюції та припинення діяльності Міжнародної дослідницької ради (англ. «International Research Council», далі – МДР). Попри сам безспірний факт організації людством наукової роботи із стародавніх часів, саме системна формалізація категорії науки стала максимально рельєфною у Новітні часи, та поступове сприйняття феномену наукової співпраці спонукало тогочасні країни здійснювати пошук ефек-

тивних форм її міжнародної реалізації, що поступово призвело до створення відповідних універсальних організаційних моделей.

За таких умов поступова інституціоналізація питань наукового пошуку та наукового співробітництва, яка відбувалася до формування нинішньої моделі міжнародного права, мала вкрай фрагментарний характер. Дослідження такої інституціоналізації у вимірі наднаціональних структур досі перебувало поза межами уваги як міжнародного права, так й історії права, та відповідні питання у власних працях згадували лише окремі історики науки, які у першу досліджували еволюцію відповідних академічних структур.

Поміж праць сьогоденних українських правників відповідна проблематика згадувалася у творах Б. В. Бабіна, К. В. Громовенка, С. В. Ківалова, та водночас комплексних, системних, та монографічних робіт щодо окресленого у цій статті напрямку авторкою не виявлене. При цьому розвиток організації науки у її структурному, онтологічному та гносеологічному вимірах системно досліджували європейські та американські автори з історії та соціології науки. Серед іншого слід згадати праці Маріо Біаджолі, Леонарда Бруно, Карстена Йедлічки, Давіда Кроніка, Анрі Лерідона, Дастона Лорейна, Маргері Парвер, Роберта Фокса тощо.

Постановка завдання. Предметом статті визначене інституційно-правовий вимір формування міжнародного контексту наукової співпраці, а її метою детермінація процесу виникнення, розвитку та припинення діяльності МДР у вимірі міжнародної взаємодії та у контексті подальшого становлення міжнародно-правової реальності. У роботі системно висвітлене виклики й парадокси, з якими поступово зіткнулися наукова спільнота та країни світу у спробах інституціоналізації наукової діяльності та наукової співпраці зокрема у вимірі утворення та функціонування МДР.

Для отримання достовірних та корисних результатів в рамках поставленої мети варто системно дослідити процеси утворення та динаміки функціонування МДР від самого початку функціонування цієї структури, та надати всебічну характеристику діяльності МДР саме у міжнародно-правовому вимірі та її причин припинення її діяльності. Реалізації мети й поставлених завдань статті у доцільному науковому форматі було використане системний та структурний, порівняльний, герменевтичний, формально-правовий, прогнозний методи.

Результати дослідження. МДР у низці публікацій детермінують як « правонаступника » утвореної в 1899 році Міжнародної асоціації академії (англ. «International Association of Academies», далі – МАА).

Як констатують фахівці, одною з підстав розпуску МАА переможцями Першої світової став «Маніфест дев'яносто трьох», підписаний професурою Німеччини у 1914 році, який відкидав порушення цією країною норм міжнародного права та виправдовував форми та методи ведення війни.

Тому МАА була замінена переможцями в 1919 році Міжнародною дослідницькою радою (англ. «International Research Council», далі – МДР). Формуванню ради передувало проведення трьох конференцій, у Лондоні, Парижі та Брюсселі, між жовтнем 1918 та липнем 1919 року, які за підсумком об'єднали наукові установи 20 країн-переможців Першої світової [10, р. 7].

Варто додати, що під час Першої світової війни та після її завершення ніхто МАА офіційно не розпускав, остання дискусія щодо її долі була на початку конфлікту, коли обговорювалася можливість забезпечення діяльності асоціації академіями наук нейтральних країн, що врешті-решт не завершилося нічим [1, р. 252]. Перемога над Німеччиною сама по собі не була підставою для якогось перегляду роботи МАА, де роль німецьких дослідницьких інститутів до 1914 р. була ключовою, тому державами-переможцями було вирішене просто утворити нову асоціацію, а МАА просто ігнорувати.

Тому утворені два органи, а саме МДР та Міжнародний союз академії декларували, що їх цілі «певною мірою такі ж, як і у старої Асоціації, але розширені та уточнені», заявивши про виключення німецьких і австрійських науковців вже через місяць після підписання Версальського договору.

При цьому таке виключення відбувалося суто за «правом переможців», навіть без посилання на Версальський договір, бо як зазначали науковці нейтральних країн його стаття 282-295 щодо «договорів, конвенцій та угод економічного та технічного характеру», не надавала перемож-

цям прав ігнорувати попередні угоди про МАА. Цікаво, що німецькі автори щодо цієї ситуації підкреслюють, що оскільки МАА ніхто не розпускав, то багато німецьких наукових установ з 1918 року не приймали нових засад діяльності МДР, а тому «спочатку організаційного злиття не відбулося» й академії Картелю повернулися до відповідних академічних союзів лише у 1935 р. [3, р. 341; 4, р. 50; 5, р. 99].

Відповідна ініціатива ще до завершення Першої світової була пролобійована на прохання паризької Академії наук, «в тісній співпраці» з Національною академією наук у Вашингтоні та Королівським товариством взяло ініціативу.

Вона була зображена у меморандумі від лютого 1918 року «Міжнародні наукові товариства після війни» де обговорювалося питання, «чи слід після укладення миру німецьких і австрійських учених і дослідників негайно знову включити до міжнародного співробітництва, чи, як представників "науки без совісті", вони повинні бути виключені на невизначений період». У цьому меморандумі, оприлюдненому науковцями країн Антанти, вказувалося, що «співробітництво, розпочате між академіями до 1914 року, так чи інакше має бути продовжено», але «міжнародні зустрічі, в яких, як і досі, соціальне спілкування є важливою частиною, деякий час не будуть можливими» [2, р. 341, 342].

Ендрю Кок ще сорок років тому констатував, що МДР, заснована в 1919 році представниками провідних наукових академії головних держав-союзників, мала на меті сприяти міжнародному співробітництву в науці шляхом утворення низки міжнародних союзів, кожен з яких охоплював окрему галузь науки, але її «міжнародна основа була, однак, навмисно обмежена: колишні Центральні держави були виключені законом як з МДР, так і з її союзів, тоді як колишні нейтральні країни мали бути прийняті лише більшістю у три чверті голосів» [9, р. 244].

Р. Фокс так саме констатує, що МДР та її союзи «були глибоко відзначені керівним принципом, що переможеним Центральним державам... не повинно бути місця в нових структурах», вчені з цих країн були виключені з конгресів, і навіть використання німецької мови було заборонено. Він додає, що «принцип виключення сягає корінням у ранні дискусії, у яких французи, представлений математиком і секретарем Академії наук Емілем Пікаром, мали особливо потужний голос» [10, р. 7].

Таким чином, констатував Е. Кок, МДР «була досить відкритою частиною загальної післявоєнної політики, вістрям якої був Версальський договір, ізоляції Центральних держав, вимагання від них вираження покаяння та забезпечення того, щоб Німеччина, зокрема, ніколи не відновила свого старого панування», зокрема у науці.

При цьому «виключення, накладене МДР, разом з урядовою політикою та народними настроями, було спрямоване в першу чергу проти Німеччини, а німецькомовна Австрія стояла наступною в списку ієрархії лиходіїв». Надалі, додає Е. Кок, після «опозиції виключенню Німеччини та її колишніх союзників, особливо в колишніх нейтральних країнах», статuti МДР було змінено у 1926 році, і «всі старі Центральні держави були одностайно запрошені приєднатися», але при цьому МДР «слідувала за громадською думкою, а не (як можна було сподіватися) показувала приклад» [2, р. 250].

За задумом утворювачів МДР, вона мала контролювати міжнародні відносини в науці через дочірні спілки для різних наукових дисциплін, чотири з яких було утворено на нараді в Брюсселі [10, р. 8]. На засіданні МДР у Брюсселі в липні 1922 року під головуванням Еміля Пікара, секретаря Академії наук у Парижі та водночас голови МДР, заявлялося, що тоді до ради приєдналися 20 країн, з яких у засіданнях брали участь представники Бельгії, Великобританії, Греції, Данії, Іспанії, Канади, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Португалії, США Франції, Чехословаччини,

Швеції, Швейцарії, Японії, та предметом обговорення була активізація МДР у розв'язанні спільних питань утворених цією ж радою союзів [7 р. 230].

МДР у 1928 р. в «Nature» писало, що «одним із перших дій ради було сприяння створенню міжнародних асоціацій, або союзів, для сприяння певним галузям науки, в яких міжнародне співробітництво має важливе значення», в результаті чого в 1919 р. були утворені Союз астрономії, геодезії та геофізики, Союз теоретичної та прикладної хімії, Союз математики та Союз радіотелеграфії. Надалі, в 1922 році, були створені Союз теоретичної та прикладної фізики, Союз біологічних наук та Союз географії, таким чином їх загальна кількість досягла восьми.

МДР у 1928 р. декларувало, що ці союзи «є практично автономними, організують власні збори, призначають своїх посадових осіб, збирають і розподіляють власні кошти, ініціюють дослідницьку та спільну роботу у своїх галузях наукової діяльності, подібно до попередніх асоціацій, роботу яких вони продовжують».

Та при цьому, надаючи статистику зустрічей та членства у союзах, МДР вказує не кількість залучених академій, а саме кількість країн-учасниць. Це й не дивно, оскільки станом на 1928 рік з 35 членів країн МДР лише 14 були представлені своїми науковими академіями, ще 6 «національними дослідницькими радами, що складаються з представників національних академій». Решта держав МДР була представлена не академіями, а «науковими відділами, пов'язаними з урядом» у 7 випадках та ще у 7 випадках просто урядом держави [8, р. 291].

Щодо членства у МДР додамо, що саме у період між двома світовими війнами у дипломатичній практиці та думці країн світу визрівало альтернативне бачення регулювання міжнародної наукової співпраці з її переведенням під контроль не національних академій наук а суто управлінських структур.

Прикладом у 1926 році Френк Хелс, тодішній голова Департаменту наукової індустрії Великої Британії порекомендував уряду Австралії як тодішнього британського домініону утворити Раду наукових та промислових досліджень не тільки для підтримки відповідної діяльності на австралійській території але й для «діяльності як засобу зв'язку між Співдружністю та іншими країнами в питаннях наукових досліджень». Уряд Австралії погодився з цими рекомендаціями та призначив Френка Л. Макдугалла своїм «офіцером зв'язку з науки» (англ. «Scientific Liaison Officer») у Лондоні в 1927 р. для «вирішення питань наукового прогресу та політики» [6, р. 12].

Дослідники констатували, що серед союзів, заснованих МДР до 1926 року, «астрономія, геодезія та геофізика, радіонаука та географія виділяються як науки з чіткою та сильною потребою в офіційному міжнародному співробітництві, навіть у самому зборі їхніх даних», та що «справа була, мабуть, менш очевидною та вагомою для фізики та хімії, але загальною монетою цих наук були сутності та одиниці, які були точно порівнювані в межах національних кордонів: елементи, атомні ваги, спектри, електричні одиниці». При цьому, оскільки МДР «фактично знищив залишки довоєнної системи, у вчених-фізиків не було іншого вибору, як приєднатися до ради, точніше, підтримувати приєднання своїх націй і... працювати зсередини для реформування статутів», оскільки «залишитися поза системою, відрізавшись від життєво важливих міжнародних джерел, для багатьох із них було б досить руйнівним» [2, р. 273].

Також одним з аргументів МДР щодо невтручання у діяльність союзів було те, що нібито «більшість питань, які він розглядав, мають адміністративний, а не науковий характер» та «включають запрошення приєднатися до організації, призначення її посадових осіб і комітетів, схвалення статутів або змін до статутів, які були запропоновані будь-яким з союзів, а також інші питання, що сто-

суються Ради та союзів водночас». Але водночас визнавалося, що концепція МДР «як невеликого органу, який має на меті здійснювати контроль у наукових питаннях, дуже не відповідає вимогам, оскільки в ньому представлені всі 35 країн» [2, р. 289, 290, 291].

Е. Кок пише, що «вивчення списків країн, що належать до восьми союзів» МДР, сформованих до 1926 року (астрономії, геодезії та геофізики, хімії, математики, радіонауки, фізики, біологічних наук, географії), «показує дуже спорадичний характер членства», за яким «менші країни часто належали лише до одного чи кількох союзів», а, прикладом, Монако, підтримуючи членство у МДР, не входило до жодного союзу [2, р. 272].

Додамо, що сама МДР описувала наведений вище бойкот німецьких вчених доволі своєрідно. Ним повідомлялося, що «у 1926 році делегати країн, що приєдналися до МДР, одностайно вирішили запросити Німеччину, Австрію, Угорщину та Болгарію приєднатися до МДР та пов'язаних з нею союзів», Надалі Угорщина прийняла запрошення і приєдналася до МДР та Болгарія нібито «з міркувань економії» заявила, що «наразі не може цього зробити», а Німеччина та Австрія нібито «не відповіли», оскільки «питання все ще розглядається» 6 науковими академіями цих країн, тобто колишніми членами Картелю. Такі «певні труднощі» пропонувалося вирішити «шляхом формування Дослідницької ради для Німеччини, в якій будуть представлені академії» Картелю, але очевидно що такий сегрегаційний підхід німецьких вчених не влаштував [8, р. 290].

Щодо цього Р. Фокс вважав, що «після того, як Локарнські угоди 1925 року відкрили шлях до франко-німецького примирення та відкриття Ліги Націй для всіх країн, включаючи колишні Центральні держави, МДР не мав іншого вибору, як переглянути свій статут, як це було зроблено на спеціальному засіданні Генеральної асамблеї в 1926 році» [10, р. 8]. При цьому згаданий вище Е. Кок вказує, що відмова після 1926 року більшості німецьких вчених брати участь у роботі МДР відбувалася «під тиском власного уряду» [2, р. 249].

Як щодо цього вказує Брігітта Шредер-Гудехус після створення МДР «реінтеграція німецьких і австрійських вчених і науковців у міжнародне співробітництво відбувалася з надзвичайною нерішучістю». Зокрема між 1919 і 1925 роками відбулося 275 міжнародних наукових конференцій, 60 % з них без участі представників Німеччини, й лише потім «індивідуальні контакти на приватній основі знову збільшувалися» [5, р. 101].

При цьому МДР була змушена визнати, що у 1928 р. німецькі вчені відхилили запрошення до участі в Міжнародному географічному конгресі, який зібрався в Кембриджі під егідою Союзу географії МДР. Запрошення було відхилено ними саме на тій підставі, що він був організований «одним із союзів пов'язаним з МДР», яка «не була повністю науковою асоціацією, а була певною мірою політичною, оскільки уряд може бути органом ради, який має членство» [8, р. 291].

На це МДР заперечував, що нібито «це відбувається лише в кількох випадках, коли наразі немає національної академії, яка б представляла країну» та що «минулі Міжнародна геодезична асоціація та Сейсмологічна асоціація колишніх днів підтримувалися грантами, наданими урядами держав, які були членами асоціацій» й закликав німецьких вчених взяти участь у розробці нової угоди про МДР. Примітно, що одним з основних лобістів залучення німецьких вчених до роботи МДР та до перегляду її статутних документів був Остін Чемберлен [8, р. 291].

Р. Фокс додає, що «солідарність, яка була характерною для міжсоюзницьких конференцій 1918-1919 років, загострилася з того моменту, як МДР обережно відкрив свої двері для країн, які не брали жодної участі у війні з обох сторін», прикладом для науковців з Нідерландів.

Він наводить приклад утрехтського хіміка Ернста Коена, який був лояльним щодо МДР, але водночас любивав «послаблення заборони на колишні Центральні держави», особливо в роки його перебування на посаді президента Союзу теоретичної та прикладної хімії в 1925–1928 роках [10, р. 8].

Е. Кок констатує, що «події, пов'язані з першими роками МДР, інколи розглядалися як перевірка існування та ефективності духу інтернаціоналізму серед науковців», та що «вчені (точніше, наукові інституції) країн-союзників і не менше Німеччини не витримали іспит», і «якщо вчені нейтральних країн вийшли з цієї справи з набагато більшою оцінкою, то, можна сказати, це сталося тому, що вони зіткнулися з набагато меншим викликом: для них не було конфлікту між науковою та національною лояльністю».

Та більше, додає Е. Кок, головним мотивом вчених нейтралів «могло бути щось інше, ніж почуття наукового інтернаціоналізму», бо, прикладом, «з вузьконаціоналістичного погляду, невизначене продовження ситуації відразу після війни дало б нейтральним країнам принаймні незначну перевагу в конкурентному плані, оскільки вони одні підтримували б комунікацію зі своїми колегами в обох таборах протилежних країн» [2, р. 275].

Європейській дослідник Р. Фокс додає, що надалі Німеччина змінила власну позицію; вірогідно це сталося тому, що до кінця 1920-х років частина німецьких вчених все ж почала відвідувати заходи МДР та її союзів, а статутні документи МДР очікували на подальший перегляд. Поступово у союзів МДР, «німецька присутність зростала, досягнувши кульмінації в 1930 році, коли Німеччина направила велику делегацію на генеральну асамблею хімічного Союзу у Льєжі, де вона «отримала овації», а хіміка Фріца Габера, колишнього «піонера газової війни», було навіть одразу обрано на чотирирічний термін віцепрезидентом союзу [10, р. 8].

Е. Кок водночас заявляє, що МДР зазнавав критики «за надмірну бюрократизацію та надання надто малої автономії своїм дочірнім союзам», та що саме вона начебто й призвела до перегляду статутів ради в 1931 році. Тоді було не тільки прийнято нову назву (Міжнародна рада наукових спілок), що відображало нову, «більш федеральну конституцію» ради, яка вперше передбачала представництво союзів у Генеральній раді на додаток до делегатів, призначених на національному рівні. Цей автор додає, що хоча обвинувачення у бюрократії та централізації МДР «за логікою», «було цілком від питання про виключення Німеччини, але насправді ці два критичні зауваження часто висловлювалися разом тими самими особами».

Е. Кок це пробує пояснити тим, що «критики, яких головним чином хвилювало виключення Німеччини, додавали тезу про бюрократію, щоб додати ваги своїй справі, і навпаки», та водночас він визнає, що «ті, хто контролював МДР протистояли тиску на отримання більш автономних союзів ...головним чином, тому що вони боялися, що якщо союзи створять власні правила членства, Німеччина отримає доступ через чорний хід» до ради [2, р. 249].

Вірогідно саме вимірі такої критики ще в 1921 році англійська «Таймс» опублікувала анонімну статтю «Прогрес науки – повстання проти суперорганізації», написану насправді Пітером Ч. Мітчеллом, секретарем Зоологічного товариства Лондона, яка жорстко критикувала МДР «як на підставі бюрократії, так і на німецькому виключенні, хоча першою звинуваченню надавалося більшого значення» [2, р. 270].

Водночас як писала про себе МДР у 1928 р. у звітній статті для «Nature», «конвенція, згідно з якою вона продовжує свою роботу, припинить свою дію в кінці 1931 року, якщо її попередньо не поновлять країни, представлені на МДР». МДР у цій статті визначено як «покликану замінити деякі міжнародні наукові асоціації» тобто МАА, які начебто «припинили свою діяльність під час війни», а цілі МДР були визначені як «координація міжнародних зусиль у різних галузях науки», «утворення міжнародних наукових об'єднань», «спрямування міжнародної наукової діяльності за темами, що не входять до компетенції жодної з наявних асоціацій» та щодо «відносин з урядами країн, що приєдналися до МДР, з метою сприяння дослідженням, що належать до її компетенції» [8, р. 289].

Е. Кок додає, що питання доброчесності МДР або будь-якого з її союзів «фактично перебувало поза контролем рядових учених будь-якої країни», оскільки держави були представлені у раді або через національні академії, де «влада чи рішення лежали в руках досить невеликої групи видатних і порівняно літніх учених», або узагалі не академіями, а урядовими чиновниками [2, р. 275].

Як пише Р. Фокс, у липні 1930 року, коли авторитет МДР «був остаточно підірваний», ця рада розпочала процедури, які й привели через рік до її «розпаду та заміни» на нову Міжнародну раду наукових союзів. Цей дослідник додає, що відповідний «перехід був набагато більшим, ніж просто адміністративне коригування», бо він «означував кінець підходу з централізованої організації наукових досліджень і рішучий крок до федерації автономних дисциплінарних спілок, статус, який наступник обох рад, Міжнародна наукова рада (англ. «International Science Council») зберігає в наші дні» [10, р. 8].

Висновки. Таким чином, формування Міжнародної дослідницької ради було викликане наслідками Першої світової війни, які відобразилися у кризі поглядів на універсальність та інтернаціональність наукового пошуку та на роль національних академій наук як основних представників власних країн у міжнародній науковій співпраці.

При цьому створення Міжнародної дослідницької ради мало на першому етапі практичною метою усунення від універсальної наукової співпраці науковців та наукових установ від країн, що програли Першу світову війну, та водночас формалізацію участі урядів у організації наднаціональної наукової діяльності; фіаско обох завдань та очевидна бюрократизація й неефективність ради призвели до поступової втрати нею рис суб'єкта міжнародного права. Проблематика подальшого становлення міжнародно-правового виміру наукової діяльності та співпраці після припинення діяльності МДР має бути предметом додаткового наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alter P. The Royal Society and the International Association of Academies 1897-1919. *Notes and Records of the Royal Society of London*. 1980. Vol. 34, No. 2. P. 241-264.
2. Cock A.G. Chauvinism and internationalism in science: the International Research Council, 1919-1926. *Notes and Records of the Royal Society of London*. 1983. Vol. 37. Issue 2. P. 249-288.
3. International Organisation of Science. *Nature*. 1919. Vol. 102. P. 341-342.
4. Kevles D.J. Into Hostile Political Camps: the Reorganisation of International Science in World War. *Isis*. 1971. Vol. 62. P. 47-60.
5. Schroeder-Gudehus B. Challenge to Transnational Loyalties: International Scientific Organizations after the First World War. *Science Studies*. 1973. Vol. 3. P. 93-118.
6. Stirling A. Frank Lidgett McDougall (1884–1958). *Australian Dictionary of Biography*. 1986. Vol. 10. P. 10-32.
7. The International Research Council. *Nature*. 1922. Vol. 110. P. 230–231.
8. The International Research Council. *Nature*. 1928. Vol. 122. P. 389–391.
9. The International Research Council. *Science*. 1922. Vol. 56. Issue 1444. P. 243-244.
10. Fox R. The International Research Council and Its Unions: 1919-1931. *Chemistry International*. 2019. Vol. 41. Issue 3. P. 7-8.